

WSPÓLNOŚĆ MAJĄTKU SPADKOWEGO. DZIAŁ SPADKU

mgr Katarzyna Maria Zoń

Zakład Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego
Uniwersytet Wrocławski

WSPÓLNOŚĆ MAJĄTKU SPADKOWEGO

Tytułem wstępu

- **spadek = ogół praw i obowiązków majątkowych przechodzących ze zmarłej osoby fizycznej – spadkodawcy na spadkobiercę lub spadkobierców (art. 922 § 1 KC),**

- **nabycie spadku z chwilą jego otwarcia (art. 925 KC),**
  - **gdy po danym spadkodawcy dziedziczy dwóch lub więcej spadkobierców uzyskują określony ułamkiem udział w masie majątkowej (czynnej stronie spadku) – spadek przypada im w określonych częściach ułamkowych,**
  - **z mocy samego prawa między spadkobiercami powstaje wspólność majątku spadkowego,**

Tytułem wstępu

- **wspólność majątku spadkowego:**
  - obejmuje **wszystkie prawa** składające się na spadek:
    - **prawo własności** poszczególnych przedmiotów,
    - inne **prawa rzeczowe**,
    - prawa **obligacyjne**,
  - ma charakter **przejściowy**,
  - **ustaje** z chwilą dokonania **działu spadku**:
    - uprawomocnienie postanowienia **sądu** o dziale spadku,
    - zawarcie **umowy** o dział spadku.

Stosowane regulacje

- do wspólności majątku spadkowego oraz działu spadku stosuje się **odpowiednio** przepisy o **współwłasności w częściach ułamkowych** (czyli art. 195-221 KC), **z zachowaniem przepisów art. 1036 i nast. KC** (por. art. 1035 KC),

- **pierwszeństwo** zastosowania – przepisy **tytułu VIII księgi IV KC**, jeśli przewidują **szczególną regulację**,

- jeśli nie – stosowane **odpowiednio** przepisy o **współwłasności w częściach ułamkowych**.

Sytuacja prawna współspadkobierców

- **nie stosuje się** domniemania **równości udziałów** (art. 197 KC),
  - **wielkość udziałów** w spadku wyznaczają przepisy **księgi IV KC**:
    - dziedziczenie **ustawowe** – art. 931 i nast. KC,
    - dziedziczenie **testamentowe** – treść testamentu, art. 960 KC,

- **nie obowiązuje** zasada **swobodnego rozporządzania** swoim **udziałem w spadku** (art. 198 KC),
  - regulacja **szczególna** dotycząca:
    - **zbycia udziału** w spadku (por. art. 1051–1057 KC),
    - rozporządzenia **udziałem w poszczególnych przedmiotach** wchodzących w skład spadku (por. art. 1036 KC),

Sytuacja prawna współspadkobierców

- sprawują **zarząd majątkiem spadkowym**,
  - **ograniczenia:** ustanowienie wykonawcy testamentu (por. art. 988 KC), kuratora spadku nieobjętego (por. art. 666 § 1 KPC, art. 667 § 2 KPC), zarządu tymczasowego dla zabezpieczenia spadku (art. 636 KPC), zarządcy sukcesyjnego przedsiębiorstwa wchodzącego w skład spadku,
- **obowiązek współdziałania** w zarządzie spadkiem (art. 200 KC):
  - prawo do wynagrodzenia (art. 205 KC),
  - obowiązek złożenia rachunku z zarządu (art. 208 KC),
- możliwość **samodzielnego określenia zasad zarządu** majątkiem spadkowym przez spadkobierców,

Sytuacja prawna współspadkobierców

- **rozporządzanie spadkiem** oraz dokonywanie **czynności przekraczających zwykły zarząd**:
  - **wszyscy spadkobiercy** razem,
  - w **braku zgody** można się zwrócić **do sądu** o rozstrzygnięcie (art. 199 KC);
- zarządzanie spadkiem i dokonywanie **czynności zwykłego zarządu**:
  - **większość spadkobierców** (art. 201 KC),
  - **każdy** spadkobierca może zwrócić się **do sądu** o rozstrzygnięcie, gdyby większość chciała dokonać **czynności rażąco sprzecznej** z zasadami **prawidłowego zarządu** (art. 202 KC),
- każdy ze spadkobierców może wystąpić o **wyznaczenie zarządcy** przez **sąd** (art. 203 KC),

Sytuacja prawna współspadkobierców

- uprawnienie do **współposiadania spadku i korzystania** z niego w takim **zakresie**, w jakim daje się to **pogodzić** ze współposiadaniem i korzystaniem z przedmiotów oraz praw należących do spadku przez **pozostałych współspadkobierców** (art. 206 KC),
- **w stosunku do wielkości udziałów** w spadku:
  - przypadają im **pożytki i inne przychody**, jakie przynosi spadek lub jego poszczególne składniki (art. 207 KC),
  - ponoszą **wydatki i ciężary związane ze spadkiem** (art. 207 KC); wydatki i ciężary, które nie stanowią długów spadkowych,
- uprawnienie do podejmowania **czynności zachowawczych** – służących **zachowaniu spadku** jako całości oraz poszczególnych jego składników (art. 209 KC).

Rozporządzanie udziałem w przedmiocie należącym do spadku

- wymóg uzyskania **zgody pozostałych spadkobierców** (art. 1036 KC):
  - zastosowanie **art. 63 KC**,
  - **brak możliwości zastąpienia zgody orzeczeniem sądu**,
- **sankcja** rozporządzenia **bez zgody** pozostałych spadkobierców:
  - **bezskuteczność rozporządzenia w stosunku do spadkobiercy**, który nie wyraził zgody, o ile **naruszałoby** przysługujące mu **uprawnienia na podstawie przepisów o dziale spadku**,
  - sąd dokonujący działu spadku traktuje określony przedmiot jakby udział w nim **nadal należał do współspadkobiercy** – możliwość przeprowadzenia działu jakby rozporządzenia w ogóle nie było,
  - **bezskuteczność względna** – czynność **rozporządzająca jest ważna**,
- **nie prowadzi do ustania wspólności** majątku spadkowego.

DZIAŁ SPADKU

Istota działu spadku

- **nie jest obligatoryjny,**
- możliwość przeprowadzenia **w każdym czasie,**
- **cel: podział** masy spadkowej **na indywidualne schedy spadkowe** spadkobierców,
- **brak** w prawie polskim spadkowym **testamentu działowego,**
  - **zapis windykacyjny** jako **instrument** prawny umożliwiający spadkodawcy **wpływ na dział spadku** (art. 981¹ KC) ,
  - wielość stanowisk dotyczących **znaczenia woli spadkodawcy i wskazań** co do działu spadku wyrażonych **w testamencie:**
    - niewiążące dla sądu i spadkobierców,
    - związanie sądu i spadkobierców,
    - w miarę możliwości respektowanie wskazań testatora.

Tryby działu spadku

- **rodzaje dróg prawnych** prowadzących do **zniesienia wspólności** majątku spadkowego (art. 1037 § 1 KC):
  - **umowny**
    - na podstawie umowy zawartej przez wszystkich spadkobierców,
  - **sądowy**,
    - na mocy orzeczenia sądowego,
- **równoważność** trybów.

Sposoby działu spadku

- **warianty** (metody) **wyjścia ze wspólności** majątku spadkowego w ramach **danego trybu działu** spadku (umownego, sądowego),
- możliwość **łączenia różnych** sposobów,
  - **podział fizyczny** spadku – **przyznanie** poszczególnym spadkobiercom **na wyłączność** określonych przedmiotów wchodzących w skład spadku/ **podzielenie fizyczne** przedmiotu, z możliwością stosowania **dopłat**,
  - **przyznanie całego spadku** jednemu spadkobiercy lub niektórym spadkobiercom, z obowiązkiem **splaty** pozostałych spadkobierców,
  - tzw. **podział cywilny** spadku – dokonanie **sprzedaży** majątku spadkowego i podział uzyskanej kwoty pomiędzy spadkobierców, **stosownie** do przysługujących im **udziałów w spadku**.

Umowny dział spadku

- na mocy umowy między **wszystkimi** spadkobiercami – złożenie **oświadczenia woli** przez **każdego spadkobiercę**,
- wymaga **zgody spadkobierców** w zakresie: **potrzeby i metody** dokonania **działu spadku**, ustalenia, jakie **przedmioty** przypadają poszczególnym uprawnionym, wysokości ewentualnych **spłat i dopłat**, **formy** umowy,
  - w razie **sporu** w tym zakresie – wyłącznie **dział sądowy**,
- równoważny mu dział dokonany przez **zawarcie ugody** między spadkobiercami (ugoda sądowa, ugoda pozasądowa).

Strony umowy o dział spadku

- umowę zawierają **wszyscy spadkobiercy** (art. 1037 § 1 KC) – samodzielnie, reprezentowani przez pełnomocników,
- także **inne podmioty**, gdy dochodzi do **następstwa prawnego pod tytułem ogólnym**:
  - **nabywca spadku** (art. 1051 KC),
  - **spadkobiercy danego spadkobiercy** w razie jego śmierci.

Przedmiot umowy o dział spadku

- **wyłącznie aktywa** należące do spadku,
  - podział odpowiedzialności **za długi** jako **konsekwencja** podziału aktywów,
  - regulacja KC w zakresie odpowiedzialności za długi spadkowe zarówno **przed, jak i po dziale spadku**,
- określenie przez spadkobierców w umowie działowej, który z nich odpowiada za jakie długi spadkowe wywołuje skutki **jedynie w stosunkach wewnętrznych** (między spadkobiercami) – **nie wiąże wierzycieli**,
- obejmuje **cały spadek** lub jego **część** – zależy od woli stron umowy,
  - możliwość przeprowadzenia **działu uzupełniającego**.

Treść umowy o dział spadku

- powinna obejmować **wszystkie kwestie** związane z podziałem,
- najważniejsze **postanowienia umowy** o dział spadku:
  - określenie **przedmiotu i zakresu** działu (całość/ część spadku),
  - ustalenie **sposobu** podziału,
  - Wskazanie **jakie składniki spadku** otrzymuje **każdy ze spadkobierców**,
  - dokonanie **wzajemnych rozliczeń między współspadkobiercami** z tytułu posiadanych przedmiotów spadkowych (dopłaty, spłaty), pobranych pożytków, poczynionych nakładów,
  - **zaliczenie** darowizn i zapisów windykacyjnych,
  - **inne** (np. partycypacja w obowiązku spłaty długów spadkowych),
- **brak możliwości** określenia **udziałów w sposób odmienny** niż wynikający z treści testamentu lub ustawy.

Forma umowy o dział spadku

- **zasadniczo** forma **dowolna** (art. 65 KC),

- forma **aktu notarialnego**, gdy:
  - do spadku należy **nieruchomość** (art. 1037 § 2 KC),
  - w skład **przedsiębiorstwa** należącego do spadku **wchodzi nieruchomość** (art. 1037 § 3 zd. 1 KC),
  - do spadku należy **przedsiębiorstwo** objęte **zarządem sukcesyjnym** (art. 1037 § 3 zd. 2 KC),
- forma **pisemna z podpisami notarialnie poświadczonymi**, gdy:
  - do spadku wchodzi **przedsiębiorstwo** (art. 1037 § 3 KC).

Umowa o dział spadku a wady oświadczenia woli

+

- **reguły ogólne** dotyczące wad oświadczenia woli,
- **szczególna regulacja błędu** (modyfikacja przesłanek z art. 84 KC),

- 1) dotyczy **stanu faktycznego** (charakter obiektywny, zarówno okoliczności faktyczne, jak i prawne),
- 2) polega na tym, że strony umowy niewątpliwie **wadliwie** uważają konkretny stan faktyczny za **zgodny z rzeczywistością**,
- 3) w błędzie jest **każdy ze spadkobierców + tożsamość błędu** (strony umowy pozostają w błędzie co do **tej samej okoliczności**),
- ocena błędnego wyobrażenia na **moment składania** oświadczenia woli.

- możliwość **uchylenia się od skutków prawnych**:
  - **tryb: zasady ogólne** (art. 88 § 1 KC) – oświadczenie złożone na piśmie pozostałym stronom umowy,
  - **konsekwencja**: umowa **nie wywiera żadnych skutków prawnych**.

art. 1045 KC

Sądowy dział spadku

- tryb: **postępowanie nieprocesowe** (art. 680–689 KPC),
  - **wniosek o dział spadku** składany **do sądu spadku** (właściwość wyłączna),
    - **brak ograniczenia** terminem,
    - **prawo** każdego ze **spadkobierców**,
    - **brak zgodnego wniosku** wszystkich spadkobierców co do **sposobu** działu spadku – **decyduje sąd**,
- **postanowienie** w przedmiocie **działu spadku**:
  - ma **charakter konstytutywny**,
  - jest skuteczne po **uprawomocnieniu się**.

Legitymacja czynna

- podmioty **legitymowane** do wstąpienia **z wnioskiem** o dział spadku:
  - **każdy ze spadkobierców** (art. 1037 § 1 KC),
  - **nabywca udziału w spadku**,
  - **spadkobiercy spadkobierców** oraz **nabywców udziałów w spadku**,
  - **wierzyciel**, który **w toku egzekucji zajął prawa spadkobiercy-dłużnika** (art. 912 KPC).

Zakres kognicji sądu

- w ramach postępowania działowego sąd rozstrzyga:
  - **spory** co do **uprawnienia do żądania** działu spadku,
  - czy dany **przedmiot należy do spadku** (art. 685 KC),
  - **o istnieniu zapisów zwykłych**, których przedmiotem są rzeczy lub prawa należące do spadku,
  - **o wzajemnych roszczeniach między współspadkobiercami** z tytułu posiadania poszczególnych przedmiotów spadkowych, pobranych pożytków i innych przychodów, poczynionych na spadek nakładów i spłaconych długów spadkowych (art. 686 KPC),
- dopuszczalne **połączenie sprawy** o dział spadku ze sprawą o **zniesienie współwłasności** i sprawą o **podział majątku wspólnego** po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej.

Ustalenie składu i wartości spadku

- sąd **z urzędu** ustala **skład i wartość spadku** (art. 684 KPC),

- wpływa na: określenie wartości udziałów przysługujących poszczególnym spadkobiercom, wydzielenie sched spadkowych, wysokość spłat i dopłat,
- **stan** majątku spadkowego – chwila **otwarcia spadku**,
- **wartość** składników spadku – chwila **dokonywania działu**.

Sposób działu spadku

- zależy od wielu **okoliczności faktycznych** m. in. składu spadku – **sąd ocenia**, który sposób zastosować w danej sprawie,
- wszyscy **spadkobiercy** złożą **zgodny wniosek – związanie sądu, chyba, że** podział sprzeciwia się prawu, zasadom współżycia społecznego lub narusza w sposób rażący interes osób uprawnionych,
- w przypadku ustalenia przez sąd **dopłat lub spłat:**
  - oznaczenie **terminu i sposobu uiszczenia**,
  - określenie wysokości i terminu uiszczenia **odsetek**,
  - w razie **rozłożenia na raty** terminy ich uiszczenia nie mogą łącznie przekraczać dziesięciu lat,
  - możliwość **odroczenia** terminu zapłaty już wymagalnych rat na wniosek dłużnika w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie.

Zakres sądowego działu spadku

- **zasada:** dokonanie **działu całego spadku**,
- **cel:** **kompleksowe i całościowe** uregulowanie **stosunków prawnych między spadkobiercami** wynikających z dziedziczenia,
- dział **częściowy** – wyłącznie z **ważnych powodów** (art. 1038 § 1 KC),
  - **w szczególności**, gdy w skład spadku wchodzi **przedsiębiorstwo** (art. 1038 § 3 KC),
- dokonanie **działu uzupełniającego**:
  - spadkobiercy dokonali **umownego działu jedynie** co do **części spadku**, a **brak zgody** co do podziału pozostałej części,
  - **sąd** dokonał **działu częściowego**,
  - **sąd**, nie ograniczając działu do części spadku, **nie objął postanowieniem całego majątku** wchodzącego w skład spadku.

Zaliczanie darowizn i zapisów windykacyjnych

art. 1039 § 1 KC

- **cel**: realizacja **równego traktowania dzieci i małżonka** spadkodawcy co do uprawnień do spadku oraz **dorozumianej woli spadkodawcy**,
- ograniczenie **zastosowania** do sytuacji, gdy:
  - **dziedziczenie** następuje **na podstawie ustawy**,
  - **dział spadku** następuje **między zstępnymi albo między zstępnymi i małżonkiem spadkobiercy** (pierwsza grupa),
- **możliwość nałożenia obowiązku zaliczenia** darowizny lub zapisu windykacyjnego na schedę spadkową **także na innego spadkobiercę ustawowego** (art. 1039 § 2 KC),
- **dalszy zstępny** spadkodawcy obowiązany do **zaliczenia** na schedę spadkową darowizny oraz zapisu windykacyjnego dokonanych przez **spadkodawcę** na rzecz jego **wstępnego** (art. 1041 KC),

Zaliczanie darowizn i zapisów windykacyjnych

- możliwość **wyłączenia obowiązku zaliczenia** (art. 1039 § 1 *in fine* KC) z **woli spadkodawcy**,

- **wola spadkodawcy** wynika z :
  - **wyraźnego oświadczenia** zawartego w testamencie, w umowie darowizny, w odrębnym oświadczeniu woli,
  - **okoliczności** towarzyszących dokonywanej darowiźnie lub ustanawianiu zapisu windykacyjnego, **motywów** dokonania darowizny lub zapisu windykacyjnego na rzecz danej osoby,
- obowiązek zaliczania **niezależny od trybu działu spadku**:
  - dział umowny – strony dokonują ustaleń samodzielnie i zgodnie, z możliwością rezygnacji z zaliczenia.

Zakres zaliczania darowizn i zapisów windykacyjnych

- **wszystkie darowizny** dokonane **przez spadkodawcę** na rzecz wskazanych osób, **niezależnie od daty** dokonania darowizny,
  - **wyłączenie drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych w danych stosunkach** (art. 1039 § 3 KC),
- **wszystkie zapisy windykacyjne** dokonane **przez spadkodawcę**,
- przepisy o zaliczeniu darowizn na schedę spadkową stosuje się **odpowiednio** do poniesionych przez spadkodawcę na rzecz zstępnego **kosztów wychowania oraz wykształcenia ogólnego i zawodowego**, o ile koszty te przekraczają przeciętną miarę przyjętą w danym środowisku (art. 1043 KC).

Sposób zaliczania darowizn i zapisów windykacyjnych

- czynność **wyłącznie rachunkowa, matematyczna** – brak obowiązku fizycznego zwrotu przedmiotu (art. 1042 KC),

(1) wartość darowizn (art. 1042 § 2 KC)/ zapisów windykacyjnych (art. 1042 § 2¹ KC) podlegających zaliczeniu + wartość aktywów spadku (części spadku, która ulega podziałowi),

(2) obliczenie schedy spadkowej każdego ze spadkobierców =
(1) x ułamki zwykłe wyrażające **udziały** spadkowe spadkobierców,

(3) zaliczenie każdemu ze spadkobierców wartości darowizny/ zapisu windykacyjnego **na poczet schedy** =

(2) – wartość darowizn i zapisów windykacyjnych podlegających zaliczeniu na poczet schedy danej osoby,

- wynik **dodatni** – kwota **należna** tej osobie w ramach działu spadku,
- wynik **ujemny** – spadkobiercy **nie należy się** nic w ramach działu spadku.

Zaliczanie darowizn i zapisów windykacyjnych

- **wartość darowizny/zapisu windykacyjnego** podlegających zaliczeniu na poczet schedy spadkowej > **wartość schedy spadkowej** danego spadkobiercy:
  - **brak obowiązku zwrotu nadwyżki** (art. 1040 zd. 1 KC).
  - przy **dziale spadku** nie dochodzi do **uwzględnienia darowizny/zapisu windykacyjnego** ani tego **spadkobiercy** (art. 1040 zd. 2 KC),
  - **dział spadku** przeprowadzany pomiędzy **pozostałymi współspadkobiercami**.

Wartość przedmiotu darowizny i zapisu windykacyjnego

- określenie **wartości przedmiotu darowizny** (art. 1042 § 2 KC):
  - **stan z chwili dokonania** (stan faktyczny i stan prawny),
  - **ceny z chwili działu spadku** (ceny rynkowe),

- obliczanie wartości **przedmiotu zapisu windykacyjnego** (art. 1042 § 2¹ KC):
  - stan z chwili **otwarcia spadku**,
  - ceny z chwili **działu spadku**

- **niewwzględnianie pożytków** przedmiotu darowizny/ zapisu windykacyjnego **przy zaliczaniu** na schedę spadkową (art. 1042 § 3 KC).

Skutki zaliczania darowizn i zapisów windykacyjnych

- wpływa na **ustalenie wielkości schedy spadkowej**,
- **nie wpływa** na:
  - **skuteczność** dokonanej darowizny (zapisu windykacyjnego),
  - **wielkość udziału** spadkowego danego spadkobiercy,
  - **odpowiedzialność za długi spadkowe**.

Skutki działu spadku

- **przestaje istnieć spadek i udziały spadkowe,**
- **spadkobiercy:**
  - uzyskują **indywidualne prawa** do rzeczy i praw wchodzących do spadku; wyłączny podmiot praw,
  - mogą **swobodnie i samodzielnie dysponować przedmiotami** uzyskanymi tytułem spadkobrania,
  - są **wzajemnie obowiązani do rękojmi** za wady fizyczne i prawne według przepisów o rękojmi przy sprzedaży (art. 1046 KC),
  - **nie ponoszą solidarnej odpowiedzialności** za długi spadkowe, odpowiedzialność ograniczona odpowiednio w **stosunku do wielkości** przypadających im **udziałów** (art. 1034 § 2 KC),
- **zapisobiercy windykacyjni:**
  - nie ponoszą solidarnej odpowiedzialności za długi spadkowe – **odpowiadają indywidualnie – proporcjonalnie** do wartości otrzymanych przysporzeń (art. 1034² KC).

Dziękuję za uwagę !